
પ્રવચન નં. ૧૦૬, શ્લોક-૧૩૪, ગાથા-૯૯-૧૦૦, શુક્રવાર, માગશર વદ ૧૦,
તા.૧૪-૧૨-૧૯૭૯

‘નિયમસાર’ ગાથા-૯૯. ટીકા.

‘સકળ વિભાવના સંન્યાસની (-ત્યાગની) વિધિ કહી છે.’ ભગવાન આત્મા અસ્તિરૂપે પદાર્થ છે. સત્તારૂપે હયાતી ધરાવનાર ધ્રુવ વસ્તુ છે. એમાં વિભાવ નામમાત્ર નથી. આહાહા..! ઓલામાં તો એક-અનેક લીધું. ક્યાં ગયું? ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રુવ અને દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય. કળશમાં. ઓલામાં ધર્મમાં એ લીધું સત ને અસત નિત્ય-અનિત્ય, એક-અનેક અદ્યમ લીધું. આત્મામાં એવા ગુણો પણ નથી. આહાહા..! ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રુવ એવા ભેદ નથી અને દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય એવા ત્રણ ભેદ નથી.

મુમુક્ષુ :- પરમ સત્ય.

પૂ. ગુરુદેવશ્રી :- આહાહા...! આવી વસ્તુ! જેમાનાં છ બોલ તો કહ્યા. આ બીજા છ બોલ. વસ્તુમાં દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય એવા ત્રણ ભેદ નથી. એ ધર્મમાં ગણ્યું છે. ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રુવ અને દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય એવા ભેદ છે નહિ. એ તો વસ્તુ-વસ્તુ છે. એ અભેદવસ્તુ છે. એ દૃષ્ટિનો વિષય છે. બાકી બધા ગમે તેટલા પ્રકાર હોય, વચનમાત્ર એટલે કે જાણવામાત્ર છે. છે એવું જાણવું બસ. આદરવાની વાત તો આ એક જ છે. આહાહા...! અભેદ ચીજ દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયના ભેદ વિનાની, ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રુવના ભેદ વિનાની, કારકના ભેદ વિનાની... આહાહા...! ધર્મ અને ગુણના ભેદ વિનાની, વિકલ્પ, નય અને ધ્યાનાવલીના ભેદ વિનાની... આહાહા...! એવી ચીજમાં સકળ વિભાવનો ત્યાગ છે. કોઈ વિભાવ એમાં છે નહિ. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- બધું કાઢી નાખ્યું.

પૂ. ગુરુદેવશ્રી :- બધું કાઢી નાખ્યું. બધું છે ક્યાં? નરેન્દ્ર-ફરેન્દ્ર છે ક્યાં? અંદર ત્યાં દીકરો નથી અને દીકરી પણ નથી. કાંઈ નથી એમ કહે છે. આહાહા...! પૈસા એ તો બધી આત્માની પર્યાયથી બહાર ચીજ રહી ગઈ. પણ પર્યાયમાં જે રાગ અને દ્વેષ છે, એ પણ ક્યાં અંદરમાં છે. અને પર્યાયમાં પણ જે દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયના ભેદ ઊપજે છે, એ અંદર ભેદ-અભેદમાં ક્યાં છે? ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રુવ ભેદ ઊપજે એ પણ અંદરમાં ક્યાં છે? અને કારક, ધર્મ અને ગુણ એ પણ અંદરમાં ક્યાં છે? આહાહા...! એ સર્વવિભાવને ભેદથી ભિન્ન ચીજ છે. આહાહા...! એ અહીં કહે છે.

‘સકળ વિભાવના સંન્યાસની (–ત્યાગની) વિધિ કહી છે. સુંદર કામિની,...’ સુંદર સ્ત્રી. એના દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય. એક નથી લીધું. ત્રણ લીધું છે. એનું દ્રવ્ય, એના ગુણ અને એની વર્તમાન પર્યાય અને ‘કાંચન...’ એટલે સોનું. ‘વગેરે...’ એ પરદ્રવ્ય, પરગુણ અને તેની પર્યાય, એ ત્રણ ‘પ્રત્યે મમકારને હું તજું છું.’ આહાહા...! સમ્યગ્દૃષ્ટિ થવા માટે ત્રણને તજે છે તો આ સમ્યગ્દર્શન થાય છે. આહાહા...! આવી વાત. માણસ પછી પોકાર કરે. એકાંતમાં બિચારા કહે... કે એકાંત છે, આમ છે, તેમ છે. જેમ છે, બાપા! પ્રભુ! તું પણ ભગવાન છો. તારી વાતું કહી શકાય નહિ એવી અભેદ ચીજ તું છો. આહાહા...! એની વાતું પ્રભુ થાય છે.

એ અભેદચીજમાં સર્વ વિભાવનો ત્યાગ, એમાં તો દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયના ભેદનો પણ ત્યાગ, ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રુવ વસ્તુ છે એ ત્રણ ભેદનો પણ ત્યાગ. આહાહા...! વિકલ્પ, નય સમૂહનો વિકલ્પ અને ધ્યાનાવલી એટલે શુદ્ધતાની ધારા વહે. આત્મામાં દ્રવ્ય આશ્રયે શુદ્ધતાની ધારા વહે. એ પણ દ્રવ્યમાં ક્યાં છે? બધાથી રહિત પ્રભુ તું છો. આહાહા...! સમજાય છે? જુઓ! ઓલો નાનો બાળક તમારી પાસે બેઠો. એને સાંભળવાનો કેટલો પ્રેમ છે! ઘણીવાર આવે છે. બહુ સાંભળવા આવે છે. આવી રીતે સાંભળે તો ખરા, સમજે તો ખરા, બાપુ! આ શું છે? પ્રભુ! તું આત્મા છો ને. એ આત્માની વાત અહીં ચાલે છે, નાથ! આહાહા...!

કહે છે, ‘સુંદર કામિની,...’ બહુ રૂપાળી એવી સ્ત્રી હોય, એના દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય તો એનામાં છે, પ્રભુ! આહાહા...! એના મમકારનો ત્યાગ છે. એ મારા નથી. આહાહા...! એ સ્ત્રીનું દ્રવ્ય મારું નથી. સ્ત્રીની અંદર દ્રવ્યના જ્ઞાનગુણ જે છે, એ મારા નથી. એની વર્તમાનપર્યાય વિકૃત કે અવિકૃત હોય, એ મારા નથી, મારામાં નથી, એનામાં હું નથી. આહાહા...! હું તે મમકારને તજું છું. આહાહા...! એ વાણીમાં વાત નથી, બાપા! એને હું તજું છું. મારો ભગવાન અભેદ પૂર્ણાનંદથી ભરેલો, તેનો આશ્રય લઈને હું આને છોડું છું. કેમ કે એને પરની કોઈ અપેક્ષા છે નહિ. આહાહા...!

હજી અહીંયાં તો કહે, વ્યવહારરત્નત્રય સાધન. ‘જયસેનાચાર્ય’ની ટીકામાં એ બહુ આવે છે. ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’ની ટીકામાં કઠણ આવે છે, ગંભીર આવે છે. એટલે ‘જયસેનાચાર્ય’ની ટીકામાં બહુ વ્યવહાર-સાધન આવે છે. એ તો એનું જ્ઞાન કરાવ્યું છે. એ આચાર્ય છે. એનો વિરોધ નથી. એ આચાર્ય છે, જ્ઞાની છે, ભાઈ! પણ એનું સાચું છે અને ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’નું ખોટું છે એમ નથી. એ આચાર્ય છે. એની કથનની શૈલી છે. સાધક જ્યાં રાગથી ભિન્ન પડી, પ્રજ્ઞાના સાધન દ્વારા ભિન્ન પડી અને સાધ્યને સાધે છે ત્યારે સાધકપણું પ્રગટ્યું, ત્યારે રાગના નિમિત્ત અને આરોપથી સાધકપણાનો આરોપ દીધો. આવું છે, પ્રભુ! આડીઅવળી વાત કરે તો વિવાદે પાર પડે એવું નથી. વાદ અને વિવાદથી કાંઈ પત્તો ખાય એવું નથી. એવી ચીજ છે. આહાહા...! અને તું પણ ભગવાન છો, પ્રભુ! ગમે તે રીતે ઊંધી વાત કર. એ તો બધી પર્યાયમાં છે. વસ્તુમાં તો તું ભગવાન છો, પરમેશ્વર છો. આહાહા...! તારા તરફ દુઃખની દૃષ્ટિથી તને ન જો. તું અંદર ભગવાન આત્મા છો. આહાહા...!

જેની પર્યાય પોતાની પર્યાય બુદ્ધિ ગઈ છે, એ પરને પર્યાયબુદ્ધિરહિત દ્રવ્યથી જોવે છે. પર્યાયનું તો જ્ઞાન કરે છે. દ્રવ્યને આદરે છે. દ્રવ્ય સાધર્મી છે. આહાહા...! ભગવાન આત્મા આવો અંદર છે. એ સાધર્મી છે. આહાહા...! પર્યાયને જાણે... આહાહા...! અહીં કહે છે, કે એ બધા ‘મમકારને હું તજું છું. પરમોપેક્ષાલક્ષણથી લક્ષિત...’ હવે શું કહે છે? જુઓ! ‘પરમોપેક્ષાલક્ષણથી લક્ષિત નિર્મમકારાત્મક આત્મા...’ નિર્મમકારાત્મક આત્મા. ‘નિર્મમત્વમય;...’ સ્વરૂપ આત્મા. નીચે. ‘નિર્મમત્વમય; નિર્મમત્વસ્વરૂપ.’ પણ એ નિર્મમત્વસ્વરૂપની વ્યાખ્યા શું? આહાહા...! એકકોર મમકાર તજું છું અને નિર્મમકાર.. એ નિર્મમકારનો અર્થ પરની ઉપેક્ષા કરવાની છે. છે?

‘પરમોપેક્ષાલક્ષણથી લક્ષિત....’ પરમ ઉપેક્ષા લક્ષણથી લક્ષિત. છોડું છું એ પણ અપેક્ષાથી છે. તો એ ‘પરમોપેક્ષાલક્ષણથી લક્ષિત...’ છે. આહાહા...! હવે આની સાથે ચર્ચા કરો. એ ચર્ચા, બાપા! ભગવાન! તારી દૃષ્ટિ અંદર ન ફરે ત્યાં સુધી ચર્ચા શું કરવી? ભાઈ! આ વસ્તુ સ્થિતિ આવી છે ત્યાં... આહાહા...! શું કીધું? ‘નિર્મમકારાત્મક આત્મા...’ પણ નિર્મમકારાત્મક સ્વરૂપ આત્મા કેવો? નિર્મમત્વ આત્માસ્વરૂપ કેવો? આહાહા...! ઓલા પરદ્રવ્યના

દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયો કીધા ને? એને છોડ્યું. આ કેવો છે? એ તો ‘પરમોપેક્ષાલક્ષણથી લક્ષિત...’ છે. જેને ભેદનું પણ લક્ષ નથી. પરમોપેક્ષાલક્ષણ. નયના વિકલ્પો, રાગાદિના વિકલ્પો, એનાથી પરમ અપેક્ષા રહિત છે એ તો. આહાહા...! હવે આવી વાત. અંદર સમજીને અનંત મોક્ષ પધાર્યા છે. એમાં ન સમજાય એમ નથી, પ્રભુ! એમ ન કરવું. ન સમજાય, ન બેસે, એ શ્રદ્ધામાં તો લે. બેસી શકે અને પરમાત્મા થઈ શકું છું. આહાહા...! હું આ જ છું. બીજી ચીજ હું નહિ. આહાહા...! છે?

‘પરમોપેક્ષાલક્ષણથી લક્ષિત...’ શું? ‘નિર્મમકારાત્મક આત્મા...’ મમતા રહિત, પરની મમતારહિત એવો જે ભગવાન, એનું લક્ષણ શું? કે પરમોપેક્ષાલક્ષણ. પરમ ઉપેક્ષા... આહાહા...! ત્યજવાની વાત પણ એ અપેક્ષાથી કહે છે. આહાહા...! પરમોપેક્ષાએ તો અભેદ અખંડાનંદ નાથ! એનું અવલંબન જ્યાં લીધું, એ પરમોપેક્ષાલક્ષણથી લક્ષવાળો પ્રભુ છે. પરની કોઈ અપેક્ષા રાખે એવો એ આત્મા નથી. વ્યવહાર હોય તો નિશ્ચય થાય અને વ્યવહારથી નિશ્ચય થાય, એવા એ લક્ષણવાળો પ્રભુ નથી. આહાહા...! એવું છે, પ્રભુ!

‘પરમોપેક્ષા...’ એકલી ઉપેક્ષા નથી. ‘પરમોપેક્ષાલક્ષણથી લક્ષિત...’ એવા લક્ષણથી લક્ષમાં જાણવા યોગ્ય. ‘પરમોપેક્ષાલક્ષણથી...’ જાણવા યોગ્ય. આહાહા...! આ રીતે તે જણાય એવો છે. ‘પરમોપેક્ષાલક્ષણથી...’ કોઈ ભેદની, કોઈ નયના વિકલ્પની, કોઈ ષટ્કારકના ભેદની, નયના વિકલ્પની, પરની તો વાત શું કરવી? આહાહા...! પર નિમિત્તની તો વાત શું કરવી? નિમિત્ત હોય, નિમિત્ત છે. પણ એની અપેક્ષાથી આત્માનો અનુભવ થાય એ વાત બિલકુલ જૂઠી છે. નિમિત્ત છે, અનંત નિમિત્તો છે. વસ્તુ છે એ શું વસ્તુ છે? જે સમયે પરમોપેક્ષાલક્ષણથી લક્ષિત આત્માને જાણ્યો, એ વખતે નિમિત્તથી જાણ્યું છે એમ નથી. આહાહા...!

એવા ‘આત્મામાં સ્થિત રહીને...’ નિર્મમત્. આ બાજુ મમતા તજી અને આ બાજુ નિર્મમત્વ પરમોપેક્ષાલક્ષણથી લક્ષિત નિર્મમત્વભાવ, પરમોપેક્ષાલક્ષણવાળો નિર્મમત્વભાવ, તેમાં સ્થિત રહીને. તે આત્મામાં સ્થિત રહીને. આહાહા...! ભાષા તો સાદી છે પણ ભાવ તો ઘણા ઊંડા ભરેલા છે. ‘અને આત્માને અવલંબીને,...’ સ્થિત રહીને એટલે કે આત્માને અવલંબીને એમ. અવલંબન આત્મા એક અભેદનું. આહાહા...! એક સમયમાં પૂર્ણ અભેદ ચીજ જે પડી છે, ત્રિકાળ નિરાવરણ અખંડ એક, એવું જે પરમ આલંબન, એને આત્માને અવલંબીને, એ આત્માનું અવલંબન લઈને, પરની અપેક્ષા છોડી દઈને... આહાહા...! રાગાદિ વિકલ્પ, નય આદિ વિકલ્પો, કારકોના વિકલ્પો, એને છોડીને પરમોપેક્ષાલક્ષણ લક્ષિત પ્રભુ છે. તેને એમાં લઈને, ‘આત્માને અવલંબીને, સંસૃતિરૂપી સ્ત્રીના સંભોગથી...’ સંસારરૂપી સ્ત્રી એટલે પરિણતિ, શુભઅશુભરાગરૂપી પરિણતિ... આહાહા...! શુભ અને અશુભરાગ એરૂપી પરિણતિ સ્ત્રી, એના સંગથી ‘ઉત્પન્ન સુખદુઃખ...’ આહાહા...! બે નાખ્યું ને? શુભ અને અશુભ. શુભથી સુખ લાગે અને અશુભથી દુઃખ લાગે. આહાહા...! આવી વાતું છે.

શુભાશુભભાવ ‘સંસૃતિરૂપી સ્ત્રીના સંભોગથી ઉત્પન્ન સુખદુઃખાદિ અનેક વિભાવરૂપ પરિણતિ...’ એ સુખદુઃખનો અર્થ શુભઅશુભભાવ. શુભભાવ એ દુઃખ છે અને અશુભભાવ એ પણ દુઃખ છે. આહાહા...! સુખદુઃખાદિ. રતિ, ઉત્સાહ પરમાં બધા ભાવો વિકારી છે. પરદ્રવ્યના ગુણ અને પર્યાયને હું તજું છું. ત્યાં એકલા ભેદ લીધા. પોતાના દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયને ગ્રહણ કરું છું એમ ન લીધું. ત્યાં તો પરમોપેક્ષાલક્ષણવાળો લક્ષિત આત્માને ગ્રહણ કરું છું, એને અવલંબુ છું. આહાહા...! માણસને આવું આકરું લાગે. અપૂર્વ. કોઈ દિ’ સાંભળ્યું ન હોય. અને ઘરે બેસવાનો ટાઈમ ન મળે અને નિવૃત્તિથી અંદર મેળ કરવો, એનો ટાઈમ મળે નહિ. સંસારના કામ આડે નવરો નથી. આહાહા...! દુકાને બેઠો હોય તો આખો દિ’ હોળી સળગતી હોય. આ ગ્રાહક આવ્યો ને, આને દીધું, આને લીધું, આ પેદા થયું, આ આમ થયું. આખી હોળી સળગે છે. આહાહા...! એવા બધા ભાવોને તજીને... આહાહા...!

નિર્મમત્વસ્વરૂપ એવું જે પરમોપેક્ષાલક્ષણથી લક્ષિત થયેલું, એવા આત્માને અવલંબીને, એમાં સ્થિત રહીને એ શુભાશુભરૂપી પરિણતિ, શુભાશુભરૂપી પરિણતિના સંગથી ઉત્પન્ન થયેલું સુખદુઃખ. શુભ છે એ પણ દુઃખ અને અશુભ છે એ પણ દુઃખ. એ ‘સુખદુઃખાદિ અનેક વિભાવરૂપ પરિણતિને હું પરિહરું છું.’ આહાહા...! એક-એક લીટી અને એક-એક પંક્તિમાં કેટલું ભર્યું છે! એ તો અધ્યાત્મનો ગ્રંથ છે. દ્રવ્યાનુયોગનો છે એમ કરીને કાઢી નાખ્યું. અરે...! પ્રભુ! ત્રણેય અનુયોગમાં પણ આ જ કહ્યું છે. આહાહા...! કથાનુયોગમાં પણ કમબદ્ધની જ વાત કરી છે. ચરણાનુયોગમાં પણ કમબદ્ધ વ્રત અને નિયમના પરિણામની જ વાત કરી છે અને કર્મપ્રકૃતિ કરણાનુયોગ, એમાં પણ અમુક ગુણસ્થાને આ ઉદયો, અને અમુક ગુણસ્થાને આ સત્તાઓ એ પણ કમબદ્ધ છે એની જ વાત કરી છે. ચારેય અનુયોગમાં આ સ્થિતિનું વર્ણન છે. અને ચારેય સ્થિતિના વર્ણનમાં ત્યાંથી ફરીને સ્વમાં આવવું એ વર્ણન છે. કારણ કે ચારેય અનુયોગનો સાર વીતરાગતા છે. ૧૭૨ ગાથા. ‘પંચાસ્તિકાય’ની ૧૭૨મી ગાથા. ચારેય અનુયોગનો સાર વીતરાગતા છે. એમ નહિ કે બીજા અનુયોગો રાગને કરે અને રાગથી લાભ થાય એવું કહે. અને દ્રવ્યાનુયોગથી લાભ નથી એમ કહે, એમ નથી, ભાઈ! તને ખબર નથી. એ કરણાનુયોગ કર્મ હોય, જ્ઞાનાવરણીથી જ્ઞાન રોકાય તેવી ભાષા આવે, તો ત્યાં પણ વ્યવહારની ભાષા છે. જ્ઞાનની પર્યાય પોતાથી હિણી થાય ત્યારે તેને નિમિત્ત કહેવાય. આહાહા...! અને તે પણ સમજવા માટે તેને છોડીને, હીણીને છોડીને અધિક વસ્તુ છે તેનું અવલંબન લેવા, એ હિણી અને એમાં નિમિત્ત છે એનું જ્ઞાન કરાવ્યું છે. આહાહા...! એમાં ઊભો રહેજે એમ વાત નથી કરી. આહાહા...!

એનો સાર વીતરાગતા કીધી છે. વ્રત કરવા, એના અતિચાર ટાળવા એ વાત બહુ આવે. પણ એનો અર્થ અંદર વીતરાગતા પ્રગટ કરવી એ સાર છે. આહાહા...! કર્મપ્રકૃતિમાં એ, ચરણાનુયોગમાં એ, કથાનુયોગમાં એ છે. એમ કહે આ તો દ્રવ્યાનુયોગની જ વાત

છે. પણ દ્રવ્યાનુયોગની દષ્ટિથી બીજા અનુયોગમાં શું કહેવું છે એ દષ્ટિથી બેસે. ત્યારે ચારેય અનુયોગની ઘડ બેસે. નહિતર એની ઘડ બેસે નહિ. આહાહા...! છે?

એવા સુખદુઃખની કલ્પના જે છે, શુભઅશુભભાવ. એ શુભભાવ તે સુખની કલ્પના. સુખદુઃખ. એ 'સુખદુઃખાદિ અનેક વિભાવરૂપ પરિણતિને હું પરિહરું છું.' આનું નામ પ્રત્યાખ્યાન છે. આનું નામ પ્રત્યાખ્યાન છે. આહાહા...! સાંભળતા કઠણ લાગે છે.

મુમુક્ષુ :- આપ તો સહેવું કરીને સમજાવો છો.

પૂ. ગુરુદેવશ્રી :- ભાષા તો આવી છે. આહાહા...! એને એમ લાગે કે આ કેમ પકડાય? કેમ પકડાય શું? એ પકડાય એવો જઈ છે. આહાહા...! ન પકડાય એવું એનામાં છે જ નહિ. આહાહા...! એ કહે છે. 'વિભાવરૂપ પરિણતિને હું પરિહરું છું.'

'એવી રીતે (આચાર્યદેવ) શ્રીમદ્ અમૃતચંદ્રસૂરિએ (શ્રી સમયસારની આત્મખ્યાતિ નામની ટીકામાં ૧૦૪મા શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :-' એ 'સમયસાર'ના પુણ્યપાપના અધિકારમાં ૧૦૪ શ્લોક છે.

‘નિષિદ્ધે સર્વસ્મિન્ સુકૃતદુરિતે કર્મણિ કિલ
પ્રવૃત્તે નૈષ્કર્મ્યે ન ખલુ મુનયઃ સંત્યશરણાઃ ।
તદા જ્ઞાને જ્ઞાનં પ્રતિચરિતમેષાં હિ શરણં
સ્વયં વિદંત્યેતે પરમમૃતં તત્ર નિરતાઃ

આહાહા...! 'શુભ આચરણરૂપ કર્મ...' દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા આદિ 'શુભ આચરણરૂપ કર્મ...' આહાહા...! 'અશુભ આચરણરૂપ કર્મ—' પરિણામની વાત કરી છે. શુભઅશુભ પરિણામ બે. દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા આદિ ભાવ શુભ છે. હિંસા, જૂઠું, ચોરી, વિષય, કામ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ એ અશુભ ભાવ છે. એ શુભ-અશુભ બે ભાવ, એ આચરણરૂપ કર્મ એટલે કાર્ય 'એવા સમસ્ત કર્મનો નિષેધ કરવામાં આવતાં...' અરે...! પ્રભુ! તમે બધાનો નિષેધ કરો તો મુનિને શરણ શું? આહાહા...! તમે તો શુભભાવને દુઃખ કહીને નિષેધ કરો, અશુભભાવને દુઃખ કહીને નિષેધ કહો, શુભભાવને ઝેર કહીને છોડાવવા માગો. આહાહા...! શું પણ હવે ત્યારે એને રહેવું ક્યાં? કરવું શું? એ એટલું પર્યાયમાં ભાસે છે એટલે એને આ છોડવાનું કહ્યું પણ હવે રહેવું ક્યાં? આહાહા...!

'નિષિદ્ધે સર્વસ્મિન્' તમે તો સર્વકર્મનો નિષેધ કર્યો. પંચમહાવ્રતના પરિણામ ભગવાન કહે છે, કે મારી ભક્તિ, મારું યાદ કરવું, સ્મરણ કરવું એ બધો શુભભાવ, એનો આપ નિષેધ કરો છો એ ધર્મ નહિ. આહાહા...! એ 'શુભ આચરણરૂપ...' આચરણરૂપ કીધું છે ને? શુભ પ્રકૃતિ નથી લીધી. શુભ આચરણ. દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા એ આચરણ પરિણામ છે ને? એ 'શુભ આચરણરૂપ કર્મ અને અશુભ આચરણરૂપ કર્મ....' ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ-દ્વેષ આદિ. 'એવા સમસ્ત કર્મનો નિષેધ કરવામાં આવતાં...' એવા સમસ્ત

વિકારના કાર્ય જે છે, તેનો 'નિષેધ કરવામાં આવતાં અને એ રીતે નિષ્કર્મ અવસ્થા પ્રવર્તતાં,,,' એ રીતે કર્મ રાગ-દ્વેષરૂપી, કર્મ એટલે કાર્ય એવી અવસ્થાથી રહિત 'નિષ્કર્મ અવસ્થા પ્રવર્તતાં,,,' એ કર્મની અવસ્થા છોડીને નિષ્કર્મ અવસ્થા પ્રવર્તતાં... આહાહા..!

એક બાજું છોડ્યું અને એકબાજુ ગ્રહ્યું. મમત્વને છોડ્યું અને નિર્મમત્વ એવા આત્માને ગ્રહણ કર્યો. એવી 'અવસ્થા પ્રવર્તતાં, મુનિઓ કાંઈ અશરણ નથી;...' એ શુભઅશુભ છોડાવ્યું માટે હવે એને કોઈ શરણ નથી એમ નથી. શરણ તો એ પરમાત્મા પોતે છે. આહાહા..! વિરોધ બહુ આવે. એમ ન હોય, આમ ન હોય. ના પાડી છે એમ કહે. 'મોક્ષમાર્ગપ્રકાશક'માં ના પાડી છે. કાળલબ્ધિ કોઈ વસ્તુ નથી. એય..! એ શબ્દ નાખ્યો છે. એ કઈ અપેક્ષાએ કહે છે? કાળલબ્ધિ અને ભવિતવ્યતા કોઈ વસ્તુ નથી. જે સમયે થાય તે કાળલબ્ધિ અને તેનો ભાવ તે ભવિતવ્યતા. કાળલબ્ધિ એટલે તો કાળે જ થાય એ કોઈ વસ્તુ નથી એમ એ કહે છે. એક જણાનું મોટું લખાણ આવ્યું છે. બહુ ઊંઘું છે. ઘણું ઊંઘું. શું થાય? વાંચનારા એ વાંચે. 'કૈલાસચંદ્રજી'નો વિરોધ આવ્યો છે. 'કૈલાસચંદ્રજી' એમ કે નિંદા જ કર્યા કરે. સાધુની, ફલાણાની, ઢીકણાની. એનો વિરોધ આવ્યો છે. અરે..! આવું કરીને શું કામ? બાપુ! તારે કરવાનું આ કામ છે.

'મુનિઓ...' જ્યારે શુભાશુભભાવને, સુખદુઃખનો તમે નિષેધ કર્યો, એ આચરણ જ નથી. એ આત્માનું આચરણ નથી. હોય, આવે. પણ એ આત્મા આચરણ નથી. આહાહા..! તો નથી તો એને કરવું શું? કે 'મુનિઓ કાંઈ અશરણ નથી; (કારણ કે) જ્યારે નિષ્કર્મ અવસ્થા (નિવૃત્તિ-અવસ્થા) પ્રવર્તે છે...' આહાહા..! શુભઅશુભ વિકલ્પ, એ નિવૃત્તિ પ્રવર્તે છે. શુભઅશુભ વિકલ્પ છે એ પ્રવૃત્તિ છે. એ પ્રવૃત્તિની અપેક્ષાએ નિષ્કર્મ નિવૃત્તિ છે અને આત્માની અપેક્ષાએ નિષ્કર્મ પણ પ્રવૃત્તિ છે. પર્યાય પરિણતિ છે ને? આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? એ પુણ્ય અને પાપ બેય ભાવ પ્રવૃત્તિ છે. એ પ્રવૃત્તિને નિવૃત્તિથી... આહાહા..! એને કાંઈ શરણ નથી એમ નહિ.

'નિષ્કર્મ અવસ્થા (નિવૃત્તિ અવસ્થા) પ્રવર્તે છે...' નિવૃત્તિની અપેક્ષા, શુભઅશુભભાવથી નિવૃત્તિ. બાકી છે તો આત્મામાં પરિણતિ. વીતરાગી પરિણતિ છે. શુભાશુભનો નિષેધ થયો, ત્યારે આત્માના અવલંબે વીતરાગી પરિણતિ તે શરણ છે. છે વીતરાગી પરિણતિ, વીતરાગી પર્યાય. આહાહા..! સમજાણું? વીતરાગી પર્યાય ધ્યેય નથી. શરણ છે કારણ કે ત્રિકાળીને આશ્રયે થાય અને નિર્વિકારી પર્યાય ઉત્પન્ન થાય. એથી એમ કીધું છે, 'નિષ્કર્મ અવસ્થા (નિવૃત્તિ-અવસ્થા) પ્રવર્તે છે ત્યારે જ્ઞાનમાં આચરણ કરતું— રમણ કરતું—પરિણમતું જ્ઞાન જ તે મુનિઓને શરણ છે;...' જુઓ! એ પર્યાયની વાત કરી હોં. ત્રિકાળી જ્ઞાયકવસ્તુને આશ્રયે શુભાશુભથી નિર્વૃત્યો ત્યારે અંદર પ્રવર્ત્યો. શુભાશુભની અપેક્ષા છોડીને પ્રવર્ત્યો, એટલે એનાથી નિવૃત્તિ થઈ અને પોતામાં શુભની પ્રવૃત્તિ થઈ. આહાહા..! 'તે મુનિઓને શરણ

છે;...’ આહાહા...! કહ્યું?

‘નિષ્કર્મ અવસ્થા (નિવૃત્તિ-અવસ્થા) પ્રવર્તે છે ત્યારે જ્ઞાન...’ એટલે આત્મામાં ‘આચરણ કરતું—રમણ કરતું—પરિણમતું જ્ઞાન...’ જ્ઞાન એટલે આત્મા, આત્મા રમતો, પોતામાં રમણ કરતો... આચરણ કરતો... આહાહા...! આ તો ‘સમયસાર’ના પુણ્યપાપના અધિકારનો કળશ છે. એ પરથી નિવૃત્તિ, ‘જ્ઞાનમાં આચરણ કરતું—’ એ પ્રવૃત્તિ થઈ. ‘રમણ કરતું—પરિણમતું જ્ઞાન જ...’ આત્માને ‘મુનિઓને શરણ છે;...’ એ જ્ઞાન જ પરિણતિ તે આત્માને શરણ છે. આહાહા...! શુભાશુભ છૂટ્યા એટલે હવે એને કાંઈ રહ્યું નહિ એમ નથી. એને જ્ઞાનમાં શુદ્ધતા આવી છે. ભગવાન આત્મા શુદ્ધસ્વરૂપ અભેદ છે, તેનું અવલંબન લેતા પર્યાયમાં નિષ્કર્મ અવસ્થાથી શુભાશુભની અપેક્ષાએ નિવૃત્તિ છે અને દ્રવ્યની અપેક્ષાએ શુભ પરિણતિ છે. શુભપરિણતિરૂપ એ પ્રવૃત્તિ છે. આહાહા...! મુનિઓને પણ પ્રવૃત્તિ છે. આહાહા...! છે ને?

‘મુનિઓને શરણ છે;...’ આહાહા...! ધીમેથી, શાંતિથી વાંચે, વિચારે તો સમજાય એવું છે. એકદમ ઓલો એક જણો કહેતો હતો, કે તમે ‘સમયસાર’ના બહુ વખાણ કરો છો. પંદર દિ’માં વાંચી ગયો છું. એમાં શું છે? ભાઈ! એની એક લીટીમાં શું છે, એ તારા વાંચવામાં આવે એમ નથી, બાપા! અરે...! આવો વખત, સમય સમય ચાલ્યા જાય છે. આહાહા...! ટાઈમ આવે જુઓને એક પછી એક પછી બિચારા ચાલ્યા જાય છે. આહાહા...! થઈ રહ્યું. આ જગતમાં હયાતી હતી, બહારમાં દેખાતી હતી એ બંધ થઈ ગઈ. ક્યાંક બીજે જઈને અવતર્યા. આહાહા...! કારણ કે એ તો અનાદિ-અનંત છે. અહીંથી છૂટીને એ ક્યાંય કોઈ ઠેકાણે જશે, ત્યાં પણ પ્રવૃત્તિ તો છે જ. કારણ કે અહીં પ્રવૃત્તિને પોતાની માની છે, ત્યાં પણ પ્રવૃત્તિમાં જ પોતે એકમેક થઈને રહેશે. આહાહા...!

એ શુભાશુભ પ્રવૃત્તિથી ભિન્ન ભગવાન નિવૃત્ત સ્વરૂપ છે એને તો ઓળખ્યો નથી. એને તો આંગણે લાવ્યો નથી. પર્યાયમાં એને લાવ્યો નથી. પર્યાયમાં રાગ, પુણ્ય, દયાને લાવ્યો છે. આહાહા...! આવી વસ્તુ છે. આહાહા...! ‘દેવીલાલજી’! થોડું કઠણ લાગે, બાપા! પણ આ વસ્તુ તો આવી છે. એની શ્રદ્ધામાં તો પાર્કું કરવું જોઈએ. વિકલ્પની શ્રદ્ધાથી પાર્કું કરવું જોઈએ. ઉપરથી ઈન્દ્ર ઉતરે તો પણ ફરે નહિ. એવો પહેલો નિર્ણય પાકો કરવો જોઈએ. પછી વિકલ્પ તોડીને અંદરમાં જાવું એ જ રસ્તો સરળ છે. આહાહા...! પણ હજી વિકલ્પની શ્રદ્ધાના ઠેકાણા ન મળે. અરે...! પ્રભુ! તારા શરણની વાત છે ને, નાથ! તને તારું શરણ બતાવે છે. તો શરણ અંદર છે. શુભાશુભ છૂટી જાય એટલે શરણ વિનાનો થઈ ગયો. કરવાનું એ હતું, એ જ કરવાનું હતું અને એ કરવાનું ગયું એટલે કાંઈ કરવાનું રહ્યું નહિ. શુભાશુભ છોડાવ્યા એ જ કરવાનું હતું. આહાહા...! એ કરવાનું હતું એનો નિષેધ કર્યો, હવે એને રહ્યું શું? બાપુ! એ શુભાશુભ કરતો હતો એ સ્થાનમાં શુદ્ધતાને કરે છે. એ શુભાશુભથી

નિવૃત્તિ લઈ અને પરિણતિમાં શુદ્ધતા, નિર્મળતા, વીતરાગતાને કરે છે. એ શરણ વીતરાગતાનું છે. એ નિષ્કર્મ થયો એટલે કાંઈ શરણ રહિત થઈ ગયો અને શુભભાવ હતો એ એને શરણ હતો. ઘણા કહે શુભભાવમાં ભગવાનનું લક્ષ જાય, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની ભક્તિનો પ્રેમ થાય, એટલે કાંઈ એમાં શરણ હતું. હવે એ ગયો એટલે મારે શું રહ્યું હવે? તારે રહ્યો મોટો ભગવાન. આહાહા...! આવી વાતું છે. ગાંડા-ઘેલાની વાતું તો આવી, બાપુ! કોઈ ગાંડા કહે, ઘેલા કહે, પાગલ કહે, નાથ! માર્ગ તો આ છે, બાપા! આહાહા...!

અહીંથી જાવું છે, બાપા! દેહ તો છૂટીને આવ્યો. ૫૦-૬૦ વર્ષ થયા એટલું કાંઈ રહેવું નથી. હવે જશે ક્યાં? એનું શું કર્યું? આહાહા...! એ શુભાશુભપ્રવૃત્તિ જે સુખદુઃખરૂપ છે, એમાં જ રોકાઈ ગયો તો તે કર્યું શું? જે અનાદિ સંસારમાં કરતો આવે છે એ તે કર્યું. આહાહા...! અને કર્યું શું તે? એનાથી નિવૃત્તિ લઈને સ્વરૂપમાં પ્રવૃત્તિ કરવી એ કરવાનું છે. આહાહા...! શુભાશુભ પ્રવૃત્તિ છોડી ‘જ્ઞાનમાં આચરણ કરતું—’ જ્ઞાન એટલે આત્મા સ્વભાવ. જ્ઞાનસ્વરૂપ છે એમાં આચરણ કરતું હોં. જ્ઞાન એટલે શાસ્ત્રનું જાણવું એ નહિ. શાસ્ત્રનું જાણવું અને એમાં રમણ કરતું એ નહિ. આહાહા...! આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ છે, જ્ઞાયકસ્વરૂપ છે. એવા ‘જ્ઞાનમાં આચરણ કરતું—એવા જ્ઞાનમાં રમણ કરતું—એવા જ્ઞાનમાં પરિણમતું જ્ઞાન જ તે મુનિઓને શરણ છે;...’ આત્માને એ એક જ શરણ છે. આહાહા...! અરિહંતા શરણમ્, સિદ્ધા શરણમ્ એ બધો વ્યવહાર છે એ તો કહે છે. આહાહા...!

મંગલિકમાં આવ્યું એ વ્યવહાર છે. કેવળી પણણંતો ધમ્મો શરણં એ વીતરાગ પર્યાય આવી. પણ એ વીતરાગ પર્યાય પ્રગટ કેમ થાય? કે અભેદદષ્ટિથી એ પ્રગટ થાય. આહાહા...! વીતરાગે કહેલો ધર્મ પર્યાય, પર્યાયના લક્ષે પર્યાય ન થાય. આહાહા...! તો ચારેય મંગલિક ઊડી ગયા. અરિહંતા સિદ્ધા સાહુ કેવળી પણણંતો ધમ્મો. એ કેવળીએ કહેલો ધર્મ વીતરાગ. એ વીતરાગ તે શરણ છે એમ કહેવું છે. કેમ ઉત્પન્ન થાય? એ શુભાશુભથી નિવૃત્તિ કરીને અંદરમાં અવલંબન લે તો ઉત્પન્ન થાય. આહાહા...! ભગવાનનું શરણ કર્યા કરે. જ્ઞામો અરિહંતાણં... જ્ઞામો અરિહંતાણં... જ્ઞામો અરિહંતાણં...

હમણા એક પત્ર કોઈકનો આવ્યો હતો. એમ કહે મેં કેટલીવાર હજારવાર, દસ હજારવાર, લાખવાર ઓમકાર ગણ્યો. એનું શું પરિણામ હશે? મહારાજ! એમ પૂછ્યું હતું. બહુ મોટો ધોળો ડુંગર દેખાય છે, એમાં દિગંબર મુનિ દેખાય છે. એવો કોકનો પ્રશ્ન છે. અહીં કોણ લખે છે અને કોણ ઉત્તર આપે છે? કોકને ખેદ પણ થાય છે. ઓલાને ખેદ થયો છે. શું કહેવાય ‘સોલાપુર’નો પંડિત.

મુમુક્ષુ :- વર્ધમાન સ્વામી -

પૂ. ગુરુદેવશ્રી :- વર્ધમાન... એ છે એમ અનુકૂળ લૌકિક સાધુ. એને અહીંથી હું અહીં ફલાણા માટે સહાય આપું એમ લખ્યું હતું. એનો ઉત્તર પણ નથી? એમ કહે હું તમને

મળ્યો છું. ઉત્તર કોણ આપે? એ કાગળ, લખાણ, ઉત્તર લખવા. અહીં તે ક્યાં નવરાય છે? બાપા! એણે ખેદ બતાવ્યો છે. ઉત્તર પણ લખવાનો નથી? સહાય તો ન થયા. એવું કહે છે. અરે...! પ્રભુ! આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ભૂતબલી શાસ્ત્રી

પૂ. ગુરુદેવશ્રી :- ભૂતબલી.. પહેલું શું કીધું હતું? વર્ધમાન એ તો વિરોધમાં. એ નહિ. આ તો મૂળબિદ્રીના. એ સાચી વાત. એનો કાગળ હતો.

અહીં કહે છે, કે પ્રભુ! એકવાર સાંભળ. એ ‘જ્ઞાનમાં લીન થયા થકા પરમ અમૃતને પોતે અનુભવે છે—’ એ પ્રવૃત્તિ વિનાનો નથી. એ પુણ્ય અને પાપની પ્રવૃત્તિ વિનાનો થયો. પણ અમૃતને પીવાની પ્રવૃત્તિથી ખાલી નથી. આહાહા..! એ શુભાશુભભાવમાં સુખદુઃખને પીતો હતો. આહાહા..! શુભાશુભભાવમાં સુખદુઃખને અનુભવતો હતો. એ હવે ખાલી નથી. આહાહા..! ‘તે આત્મામાં લીન થયા થકા પરમ અમૃતને...’ પરમ અમૃત. જે અમૃતસ્વરૂપ છે એ કોઈ દિ’ મરે નહિ, કોઈને મારે નહિ, કોઈથી મરે નહિ. આહાહા..! એવો અમૃત. આહાહા..! એવો અમૃતસ્વભાવ એનો સ્વભાવ છે. એ ‘અમૃતને પોતે...’ પીવે છે. પીવે છે એટલે ‘અનુભવે છે’

મુનિરાજ શુભઅશુભરાગ છોડીને... આહાહા..! અત્યારે એમ કહેવામાં આવે છે, કે અત્યારે તો જોગ જ હોય. ‘શ્રુતસાગર’ છે. શાંતિસાગરના કેડાયત. એ કહે છે અત્યારે શુભભાવ જ હોય. બધા સાધુઓ થયા એ શુભભાવમાં જ હતા. એમ કહે. શાંતિસાગરથી માંડીને અત્યારે. અરે...! પ્રભુ! શુભભાવ એ કાંઈ વસ્તુ છે? આહાહા..! એ તો અનાદિ સંસાર કર્યો છે એ છે. આકરું કામ, બાપા!

એ ‘પરમ અમૃતને પોતે અનુભવે છે—’ એમ છે ને? શબ્દ એમ છે ને? આહાહા..! ‘સ્વયં વિદંત્યેતે પરમમમૃતં તત્ર નિરતાઃ’ સ્વયં અમૃતને પીવે છે. આહાહા..! ‘સમયસાર’ની પાંચમી ગાથામાં આવ્યું છે ને? પ્રચુર સ્વસંવેદન એ મારો વૈભવ છે. મુનિનો વૈભવ આ ઘણા શિષ્યો થયા, ઘણા શાસ્ત્રો બનાવ્યા, ફલાણું બનાવ્યું એ એનો વૈભવ નથી. એ તો પરનો વૈભવ છે. આહાહા..! ઘણા સમજાવ્યા અને ઘણા સાધુ થયા, શિષ્યો થયા. મારો એ વૈભવ નથી. મારો વૈભવ તો સ્વસંવેદન, પ્રચુરસ્વસંવેદન છે. કેમ કે સંવેદન તો અંશે અનુભૂતિ તો ચોથે ગુણસ્થાનથી હોય છે. પણ આ તો મુનિ છે એટલે પ્રચુર સ્વસંવેદન છે. ઘણું જ સ્વઆત્માનું વેદન છે. આહાહા..! એ મારા નિજવૈભવથી ‘સમયસાર’ને હું કહીશ. એમ કહ્યું છે. આહાહા..! એવા મુનિરાજ એવા હતા. તે દિ’ ત્યાંનો વિરોધ હતો. શ્વેતાંબર પંથ નીકળી ગયેલો. ૧૦૦ વર્ષ થઈ ગયા. તકરાર થઈ હતી. ગીરનારમાં મોટી. આહાહા..! ઓલો કહે મારી પહેલી ધજા ચડે, ઓલો કહે મારી પહેલી ધજા ચડે. ઓલા પુણ્યશાળી આત્મા પવિત્રતા અને પુણ્ય બે ભેગા હતા. અંબાદેવી બોલી કે દ્વિગંબર ધર્મ પહેલો છે. ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ના વખતમાં ચર્યા થઈ હતી. પ્રાચીન છે. આહાહા..!

શ્લોક-૧૩૪

(મંદાક્રાંતા)

અથ નિત્યમનોવાકકાયકૃત્સ્નેન્દ્રિયેચ્છો
 ભવવનધિસમુત્થં મોહયાદઃસમૂહમ્ ।
 કનકયુવતિવાંચ્છામપ્યહં સર્વશક્ત્યા
 પ્રબલતરવિશુદ્ધધ્યાનમય્યા ત્યજામિ ॥૧૩૪ ॥

વળી (આ ૯૯મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે) :-
 [શ્લોકાર્થ :-] મન-વચન-કાયા સંબંધી અને સમસ્ત ઇન્દ્રિયો સંબંધી ઇચ્છાનું જેણે *નિયંત્રણ કર્યું છે એવો હું હવે ભવસાગરમાં ઉત્પન્ન થતા મોહરૂપી જળચર પ્રાણીઓના સમૂહને તેમ જ કનક અને યુવતીની વાંછાને અતિપ્રબળ વિશુદ્ધ ધ્યાનમયી સર્વ શક્તિથી તજું છું. ૧૩૪.

શ્લોક-૧૩૪ ઉપર પ્રવચન

‘વળી (આ ૯૯મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે) :-’

અથ નિત્યમનોવાકકાયકૃત્સ્નેન્દ્રિયેચ્છો
 ભવવનધિસમુત્થં મોહયાદઃસમૂહમ્ ।
 કનકયુવતિવાંચ્છામપ્યહં સર્વશક્ત્યા
 પ્રબલતરવિશુદ્ધધ્યાનમય્યા ત્યજામિ ॥૧૩૪ ॥

આહાહા...! હવે મુનિરાજ પોતે કહે છે. ટીકાકાર ‘પદ્મપ્રભમલધારિદેવ.’ આહાહા...! પંચમઆરાના સાધુ. હજી તો એમને નવસો વર્ષ થયા. એ જૈનસંપ્રદાયને સંબોધે છે. અત્યારે આવું ન હોય. એમ કહે છે. આ પોતે સંબોધે છે? સભામાં આમ કહે છે.

‘મન-વચન-કાયા સંબંધી અને સમસ્ત ઇન્દ્રિયો સંબંધી ઇચ્છાનું જેણે નિયંત્રણ કર્યું છે...’ આહાહા...! જેણે મન-વચન-કાયાને રોક્યા છે અને ‘સમસ્ત ઇન્દ્રિયો સંબંધી ઇચ્છાનું...’ ઇચ્છાનું નિયંત્રણ-સંયમ કર્યું છે. ઇચ્છાનું સંયમ કર્યું છે એટલે ઇચ્છાઓ ઉડાડી દીધી છે. આહાહા...!

*નિયંત્રણ કરવું = સંયમન કરવું; કાબૂ મેળવવો.

આ મુનિપણું. 'એવો હું...' પાછું એમ કીધું. જોયું? 'મન-વચન-કાયા સંબંધી અને સમસ્ત ઇન્દ્રિયો સંબંધી ઇચ્છાનું જેણે નિયંત્રણ કર્યું છે એવો હું હવે ભવસાગરમાં ઉત્પન્ન થતા...' ભવસાગર પરિભ્રમણમાં ઉત્પન્ન થતાં 'મોહરૂપી જળચર પ્રાણીઓના સમૂહને...' મોહરૂપી જળચર, સંસારરૂપી દરિયો એમાં મોહરૂપી જળચર રહેનારા. આહાહા...! મિથ્યાત્વ અને રાગ-દ્વેષ એ મોહરૂપી જળચર છે એ. આહાહા...!

'મોહરૂપી જળચર પ્રાણીઓના સમૂહને તેમ જ કનક અને યુવતીની વાંછાને...' પાઠમાં હતું ખરું ને. 'કનક અને યુવતીની વાંછાને અતિપ્રબળ-વિશુદ્ધધ્યાનમયી...' આહાહા...! 'અતિપ્રબળ-વિશુદ્ધધ્યાનમયી સર્વ શક્તિથી તજું છું.' આહાહા...! 'અતિપ્રબળ વિશુદ્ધધ્યાનમયી...' જોયું? ધ્યાનમયી પર્યાય લીધી છે ને? ઓલી રાગની પર્યાય છૂટી ગઈ ને? આ નિર્મળ 'અતિપ્રબળ વિશુદ્ધધ્યાનમયી સર્વ શક્તિથી...' આત્માના અનંત-અનંત વીર્યની શક્તિથી એને હું 'તજું છું.' અને સ્વરૂપની રચના કરું છું. આહાહા...! વીર્યનો ગુણ એ છે કે એને છોડવું અને સ્વરૂપની રચના, અનંતગુણની પર્યાયમાં રચના કરવી એ વીર્યગુણનો સ્વભાવ છે. એ કહે છે કે રાગને હું તજું છું અને સર્વશક્તિના પ્રબળથી અને વિશુદ્ધધ્યાનમાં રહું છું. આહાહા...! જુઓ! વિશુદ્ધ શબ્દ વાપર્યો છે. ઘણે ઠેકાણે વિશુદ્ધ શુભભાવમાં વપરાય છે. વિશુદ્ધ શુભભાવમાં વપરાય, શુદ્ધમાં વપરાય. એથી કરીને કાંઈ કયે ઠેકાણે કઈ વ્યાખ્યા છે એ જાણવું જોઈએ. શુભભાવને પણ વિશુદ્ધ કહે. અહીં વિશુદ્ધ એટલે વિશેષે શુદ્ધ. ઓલામાં વિશુદ્ધ એટલે અશુભકર્મ, અશુભભાવ જે છે એનાથી જરી હઠવો છે એટલો વિશુદ્ધ શુભભાવ. છે બંધનું કારણ ઝેર. એને વિશુદ્ધ કહે અને આને પણ વિશુદ્ધ કહે.

'અતિપ્રબળ-વિશુદ્ધધ્યાનમયીસર્વ શક્તિથી...' આહાહા...! પંચમકાળમાં ધ્યાન હોય નહિ ને. પંચમકાળમાં ધ્યાન હોય નહિ. શુભયોગ જ હોય એમ કહે છે. આહાહા...! અરે...! પ્રભુ! તું એની હા તો પાડ કે ધર્મ-ધ્યાન હોય છે. આહાહા...! 'ધ્યાનમયી સર્વ શક્તિથી...' મારી શક્તિનું જેટલું જોર છે એનાથી 'તજું છું.' પરને હું છોડું છું. આહાહા...! પ્રકાશ છે તેથી જીવ આવે છે. ૧૩૪ કળશ થયો ને?

ગાથા-૧૦૦

આદા खु मज्झ णाणे आदा मे दंसणे चरित्ते य।

आदा पच्चक्खाणे आदा में संवरे जोगे॥१००॥

आत्मा खलु मम ज्ञाने आत्मा मे दर्शने चरित्रे च।

आत्मा प्रत्याख्याने आत्मा मे संवरे योगे॥१००॥

અત્ર સર્વત્રાત્મોપાદેય ઇત્યુક્તઃ ।

અનાદ્યનિધનામૂર્તાતીન્દ્રિયસ્વભાવશુદ્ધસહજસૌખ્યાત્મા હ્યાત્મા । સ ખલુ સહજશુદ્ધજ્ઞાનચેતનાપરિણતસ્ય મમ સમ્યગ્જ્ઞાને ચ, સ ચ પ્રાંચિતપરમપંચમગતિપ્રાપ્તિ-હેતુભૂતપંચમભાવભાવનાપરિણતસ્ય મમ સહજસમ્યગ્દર્શનવિષયે ચ, સાક્ષાન્નિર્વાણપ્રાપ્ત્યુપાય-સ્વસ્વરૂપાવિચલસ્થિતિરૂપસહજપરમચારિત્રપરિણતેર્મમ સહજચારિત્રેપિ સ પરમાત્મા સદા સંનિહિતશ્ચ, સ ચાત્મા સદાસન્નસ્થઃ શુભાશુભપુણ્યપાપસુખદુઃખાનાં ષણ્ણાં સકલસંન્યાસાત્મક-નિશ્ચયપ્રત્યાખ્યાને ચ મમ ભેદવિજ્ઞાનિનઃ પરદ્રવ્યપરાહ્મુખસ્ય પંચેન્દ્રિયપ્રસરવર્જિતગાત્રમાત્રપરિગ્રહસ્ય, મમ સહજવૈરાગ્યપ્રાસાદશિખરશિખામણેઃ સ્વરૂપગુપ્તસ્ય પાપાટવીપાવકસ્ય શુભાશુભસંવરયોશ્ચ, અશુભોપયોગપરાહ્મુખસ્ય શુભોપયોગેડપ્યુદાસીનપરસ્ય સાક્ષાચ્છુદ્ધોપયોગાભિમુખસ્ય મમ પરમાગમકરંદનિષ્યન્દિમુખપદ્મપ્રભસ્ય શુદ્ધોપયોગેડપિ ચ સ પરમાત્મા સનાતનસ્વભાવત્વાત્તિષ્ઠતિ । તથા ચોક્તમેકત્વસપ્તતૌ -

(અનુષ્ટુભ)

‘તદેકં પરમં જ્ઞાનં તદેકં શુચિ દર્શનમ્ ।
ચારિત્રં ચ તદેકં સ્યાત્ તદેકં નિર્મલં તપઃ ॥’

(અનુષ્ટુભ)

નમસ્યં ચ તદેવૈકં તદેવૈકં ચ મંગલમ્ ।
ઉત્તમં ચ તદેવૈકં તદેવ શરણં સતામ્ ॥

(અનુષ્ટુભ)

આચારશ્ચ તદેવૈકં તદેવાવશ્યકક્રિયા ।
સ્વાધ્યાયસ્તુ તદેવૈકમપ્રમત્તસ્ય યોગિનઃ ॥’

મુજ જ્ઞાનમાં આત્મા ખરે, દર્શન-ચરિતમાં આત્મા,

પયખાણમાં આત્મા જ, સંવર-યોગમાં પણ આત્મા. ૧૦૦.

અન્વયાર્થ :- [ખલુ] ખરેખર [મમ જ્ઞાને] મારા જ્ઞાનમાં [આત્મા] આત્મા છે, [મે દર્શને] મારા દર્શનમાં [ચ] તથા [ચરિત્રે] ચરિત્રમાં [આત્મા] આત્મા છે, [પ્રત્યાખ્યાને] મારા પ્રત્યાખ્યાનમાં [આત્મા] આત્મા છે, [મે સંવરે યોગે] મારા સંવરમાં તથા યોગમાં (-શુદ્ધોપયોગમાં) [આત્મા] આત્મા છે.

ટીકા :- અહીં (-આ ગાથામાં), સર્વત્ર આત્મા ઉપાદેય (-ગ્રહણ કરવાયોગ્ય) છે એમ કહ્યું છે.

આત્મા ખરેખર અનાદિ-અનંત, અમૂર્ત, અતીન્દ્રિયસ્વભાવવાળો, શુદ્ધ, સહજસૌખ્યાત્મક

છે. સહજ શુદ્ધ જ્ઞાનચેતનારૂપે પરિણમેલો જે હું તેના (અર્થાત્ મારા) સમ્યગ્જ્ઞાનમાં ખરેખર તે (આત્મા) છે; પૂજિત પરમ પંચમગતિની પ્રાપ્તિના હેતુભૂતપંચમભાવની ભાવનારૂપે પરિણમેલો જે હું તેના સહજ સમ્યગ્દર્શનવિષયે (અર્થાત્ મારા સહજ સમ્યગ્દર્શનમાં) તે (આત્મા) છે; સાક્ષાત્ નિર્વાણપ્રાપ્તિના ઉપાયભૂત, નિજ સ્વરૂપમાં અવિચળ સ્થિતિરૂપ સહજ-પરમચારિત્રપરિણતિવાળો જે હું તેના (અર્થાત્ મારા) સહજ ચારિત્રમાં પણ તે પરમાત્મા સદા સંનિહિત (-નિકટ) છે; ભેદવિજ્ઞાની, પરદ્રવ્યથી પરાઙ્મુખ અને પંચેદ્રિયના ફેલાવ રહિત દેહમાત્રપરિગ્રહવાળો જે હું તેના નિશ્ચયપ્રત્યાખ્યાનમાં - કે જે (નિશ્ચયપ્રત્યાખ્યાન) શુભ, અશુભ, પુણ્ય, પાપ, સુખ અને દુઃખ એ ઇના સકળ સંન્યાસસ્વરૂપ છે (અર્થાત્ એ છ વસ્તુઓના સંપૂર્ણ ત્યાગસ્વરૂપ છે) તેમાં તે આત્મા સદા આસન્ન (-નિકટ) રહેલો છે; સહજ વૈરાગ્યરૂપી મહેલના શિખરનો શિખામણિ, સ્વરૂપગુપ્ત અને પાપરૂપી અટવીને બાળવા માટે પાવક સમાન જે હું તેના શુભાશુભસંવરમાં (તે પરમાત્મા છે), તથા અશુભોપયોગથી પરાઙ્મુખ, શુભોપયોગ પ્રત્યે પણ ઉદાસીનતાવાળો અને સાક્ષાત્ શુદ્ધોપયોગની સંમુખ જે હું પરમાગમરૂપી પુષ્પરસ જેના મુખમાંથી ઝરે છે એવો પદ્મપ્રભ - તેના શુદ્ધોપયોગમાં પણ તે પરમાત્મા રહેલો છે કારણ કે તે (પરમાત્મા) સનાતન સ્વભાવવાળો છે.

એવી રીતે એકત્વસપ્તતિમાં (-શ્રી પદ્મનંદી-આચાર્યવરકૃત પદ્મનંદિપંચવિંશતિકાના એકત્વસપ્તતિ નામના અધિકારમાં ૩૯, ૪૦ ને ૪૧મા શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :-

‘શ્લોકાર્થ :-] તે જ એક (-તે ચૈતન્યજ્યોતિ જ એક) પરમ જ્ઞાન છે, તે જ એક પવિત્ર દર્શન છે, તે જ એક ચારિત્ર છે અને તે જ એક નિર્મળ તપ છે.

[શ્લોકાર્થ :-] સત્પુરુષોને તે જ એક નમસ્કારયોગ્ય છે, તે જ એક મંગળ છે, તે જ એક ઉત્તમ છે અને તે જ એક શરણ છે.

[શ્લોકાર્થ :-] અપ્રમત્ત યોગીને તે જ એક આચાર છે, તે જ એક આવશ્યક ક્રિયા છે અને તે જ એક સ્વાધ્યાય છે.’

ગાથા-૧૦૦ ઉપર પ્રવચન

ગાથા-૧૦૦. ૧૦૦મી ગાથા આવી. આહાહા...! આ તો બહુ વારંવાર બધે ઠેકાણે છે. ‘સમયસાર’માં પણ છે.

આદા खु मज्झ णाणे आदा मे दंसणे चरित्ते य।

आदा पच्चक्खाणे आदा में संवरे जोगे।।१००।।

‘સમયસાર’ના બંધ અધિકારમાં છે.

મુજ જ્ઞાનમાં આત્મા ખરે, દર્શન-ચરિતમાં આત્મા,

પરબ્રહ્મમાં આત્મા જ, સંવર-યોગમાં પણ આત્મા. ૧૦૦.

આહાહા...! ‘અહીં (–આ ગાથામાં), સર્વત્ર આત્મા ઉપાદેય (–બ્રહ્મ કરવાયોગ્ય) છે...’
આહાહા...! સર્વત્ર આત્મા જ આદરણીય છે. એ સિવાય કોઈ આદરણીય છે નહિ. વિકલ્પમાત્ર
છોડવાયોગ્ય છે, ભાઈ! આહાહા...! આને માટે કાંઈ સહેલું–હળવું સાધન હશે કે નહિ? હળવું
સાધન જ આ છે. પરથી જુદું પાડવું એ ધર્મનું સાધન છે. આહાહા...! એ કહે છે.

મુજ જ્ઞાનમાં આત્મા ખરે, દર્શન-ચરિતમાં આત્મા,

પરબ્રહ્મમાં આત્મા જ, સંવર-યોગમાં પણ આત્મા. ૧૦૦.

આહાહા...! ‘અહીં (–આ ગાથામાં), સર્વત્ર આત્મા ઉપાદેય (–બ્રહ્મ કરવાયોગ્ય) છે...’
આત્મા જ અનુભવ કરવાલાયક છે. એમ વિશેષ કહેશે...

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)